dr hab. Cezary Galewicz, prof. UJ
Katedra Porównawczych Studiów Cywilizacji
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, 08 września 2019

Recenzja poprawionej wersji rozprawy doktorskiej Pani mgr Barbary Ewy Banasik

zatytułowanej

Aesthetics of Visual Art of the Brahmanic tradition in Classical India. Analysis of the theory of art based on selected Sanskrit treatises

[W polskojęzycznej wersji: *Estetyka sztuki wizualnej tradycji bramińskiej w Indiach klasycznych. Analiza teorii sztuki na podstawie wybranych traktatów*]

Rozprawa doktorska o powyższym tytule napisana została na Wydziale Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem dr hab. Piotra Balcerowicza, prof. UW. Poprawiona wersja została sporządzona z uwzględnieniem większości sugestii i wskazanych braków. Tym niemniej tu i ówdzie angielszczyzna Rozprawy pozostawia wciąż jeszcze nieco wątpliwości. Zwłaszcza w odniesieniu do użycia zaimka określonego, na co wskazywałem już przy oryginalnej wersji. W wersji poprawionej większość usterek została wyeliminowana, ale kilka pozostałości to np. na s. 74 „Art Of Classical India" zamiast lepszego „The art of Classical India." NB jedna z ważniejszych w pracy kategorii analitycznych „Classical India"/ „classial period" / „classical times" (kilkadziesiąt razy w tekście) nie została w Rozprawie zdefiniowana, a jedyna aproksymacja zakresu czasowego zamieszczona na s.20, 23 i 66 (200BCE to 1000 CE) pozostawiona została bez jakiejkolwiek refleksji ze strony Autorki, tak jakby datowanie tego rodzaju przyjęte było zgodnie przez większość badaczy. Tymczasem funkcjonuje przecież bardzo mocna tradycja rozumienia „classical period" jako okresu rozkwitu sztuk i nauk w okresie imperialnej formacji dynastii Guptów, a więc czwarty do szósty/siódmy wiek naszej ery (por. np. Pollock 2003).

Rozprawa napisana w j. angielskim liczy w poprawionej wersji 424 strony wraz z bibliografią i dwoma apendyksami w postaci transliterowanych fragmentów tekstów źródłowych opatrzonych przekładami i przypisami. Całość podzielona jest na Wstęp (Introduction), Omówienie Metody (Methodological Framework), pięć (a nie cztery jak w wersji pierwotnej) rozdziałów oraz Zakończenie w formie konkluzji (Conclusions). Wyraźnie przebudowana architektura odzwierciedla więc wysiłek podjęty przez Autorkę na rzecz ulepszenia i wzbogacenia całości.

Rozprawa sprawia wrażenie dobrze zaplanowanej, jej układ przedstawia się na ogół przejrzyście, logika następstwa kolejnych części wynika z założeń zasygnalizowanych we Wstępie (Inroduction). Do pracy dołączone są przekłady obszernych fragmentów z czterech dzieł sanskryckich omawianych w pracy, a teksty oryginalne podane są w formie transliterowanej o wysokiej, trzeba przyznać, dyscyplinie edycyjnej. Praca dotyczy podstawowych zagadnień estetyki z zakresu teorii sztuk wizualnych Indii okresu, który autorka określa jako Indie okresu klasycznego (Classical India / Classical period) i sytuuje czasowo między 200 p.n.e. a 1000 n.e. Autorka przekonuje o możliwości zrekonstruowania elementów refleksji estetycznej wydobytych przez nią na drodze analizy fragmentów trzech tekstów sanskryckich orientacji braministycznej, wedle logiki przedstawionej czytelnikowi we wstępie do pracy. Rozprawa porusza problematykę bez wątpienia ważną i stawia sobie ambitne (niekiedy odnoszę wrażenie, iż może nawet nazbyt ambitne) cele w postaci krytycznego oglądu (hipotetycznie zakładanej) braministycznej teorii sztuki oraz procesu twórczego oraz identyfikacji i definicji narzędzi badawczych niezbędnych dla przeprowadzenia takiego oglądu.

Angielskojęzyczny wywód nowej wersji Rozprawy jawi się na ogół jako zrozumiały i nie budzi radykalnych zastrzeżeń.

Przekłady:

Niewielka liczba wątpliwych przekładów, na które pozwoliłem sobie wskazać w pierwszej wersji mojej recenzji pozostawia Autorka w wersji poprawionej bez zmian. Rad byłbym usłyszeć powody takiego stanu rzeczy i argumenty za utrzymaniem tych przekładów w wersji z Rozprawy przed jej poprawieniem.

I tak:

Na s. 225: NŚ 1.95 - *iṣṭy-arthaṁ raṅga-madhye tu kriyate puṣpa-mokṣaṇam* - zamiast "Therefore, the sacrifice of throwing flowers is performed in the centre of the stage" powinno raczej pojawić się "in the centre of the stege a flower-sheding ceremony is performed for the sake of an *iṣṭi*-offering."

Na tej samej stronie NŚ 119A zamiast "A creation of mental representation of tales of the Veda, science, and history,..." widziałbym raczej coś w rodzaju "[Re]-creation of narratives belonging to the knowledge of the Veda and heroic stories".

Również na tej samej s. 226 NŚ 121 zamiast "Offerings should be prepared with donation of gifts, oblations and [they should be] accompanied with mantras and herbs, firm and soft food, drinks.." widziałbym raczej "the main Bali-offering should be accompanied with fore-offerings in the shape of *homa*-fire offerings and healing mantras/mantras and healing herbs, and prepared with two varieties of food and drink".

Pozostaję nieprzekonany co do przekładu terminu *śṛṅgara rasa* jako „romantic taste" (np. s. 126), które Autorka utrzymuje w poprawionej wersji Rozprawy. Jak wspomniałem, jednak wcześniej, tutaj sprawa może być dyskusyjna. Szkoda, że Autorka zrezygnowała zupełnie z próby uzasadnienia takiego wyboru, a przynajmniej ja takiej próby nie odnalazłem.

Kilka uwag sformułowanych w pierwotnej wersji mojej recenzji pozostaje w mocy. Mają one jednak charakter polemiczny. Pozwolę sobie je powtórnie przytoczyć:
Nie do końca przekonuje mnie również praktyczne zastosowanie metody Greimas do analizy narracji mitologicznych, które we wszystkich omawianych wypadkach są, w moim przekonaniu, raczej proste i nieskomplikowane, a więc ich logika nie wymaga rozszyfrowywania za pomocą dekonstrukcji pojęciowej i reprezentacji wizualnej, której Autorka poświęca znaczną przestrzeń na s. 78-84 i co zapewne należy docenić jako procedurę koncepcyjną, której efekty jednakowoż wydają się niewspółmierne do poświęconej im energii.

Ciekawym i ważnym problemem, który Autorka sygnalizuje na początku, a którego, a szkoda, później nie podejmuje, jest problem wynikający z pytania o historyczny status tekstu i jego odniesienia od rzeczywistości historycznej; Jest więc problem rozpoznania natury tekstu, charakteru jego tekstualności, co częściowo tylko dotyczy problemu gatunku. Czy to na czym skupia się Autorka, mianowicie opis paradygmatycznych postaci-sztuki („art-persons") rzeczywiście odnosi się do jakiejkolwiek rzeczywistości historycznej konkretnego czasu i miejsca? Czy nie jest on aby tekstem normatywnym mającym ambicje przekonać czytelników/słuchaczy/ekspertów o kompetencji swojego autora do formułowania paradygmatów jako punktów odniesienia? Szkoda, że przedmiotem nieco głębszej refleksji nie stał się gatunkowy i koncepcyjny charakter tego, co indyjska tradycja klasyfikowania wiedzy określa mianem *śāstra*. Systematyczną refleksją objął ten problem jakiś czas temu Sheldon Pollock, a w odniesieniu do elementów tekstu i przesłania traktatu Nāṭyaśāstra (np. na temat realności opisu budynku teatralnego w art. pt. „Nāṭyamaṇḍapa - A Real Or A Fictional Performing Space Of The Classical Indian Theatre") pisała ważne rzeczy chorwacka uczona Klara Gönc, której nazwisko też nie znalazło się w bibliografii rozprawy. Jednym z niezwykle istotnych problemów, a nieco zbyt mało, moim zdaniem, poruszonym w Rozprawie, jest historyczny status tekstów traktatów, które omawia Autorka. Odnosimy wrażenie, że Autorka Rozprawy traktuje ww. teksty jako rejestrujące historyczną rzeczywistość w sposób niezapośredniczony przez konwencje gatunku. Tymczasem winniśmy pamiętać o tym, że -jak zauważa wspomniana wyżej Klara Gönc - „there is no

answer to the question of whether dramatic authors used the rules from *śāstra* to make their characters or authors of the *Nāṭyaśāstra* make the description of types using the characters of existing plays" (Gönc 2009: 87).

Autorka zamieszcza słuszną skądinąd krytykę nadmiernie generalizujących prac w zakresie społecznej historii sztuk wizualnych dla regionu Azji Płd. Jednakże ustanowienie nader długiego okresu analizy (200-1000 n.e.) i praktyczna rezygnacja z ambicji wprowadzenia rozróżnienia regionalnego stawia Rozprawę, w pewnym sensie, w kręgu prac, które sama Autorka krytykuje. Nie znaczy to wcale, że rozprawa jest pozbawiona wartości. Podobnie jak prace (Kramrisch, Coomaraswamy), które krytykuje na początku oraz na zakończenie rozprawy.

Rozprawa w wersji poprawionej jawi się jako dzieło wartościowe. Pomimo pewnej liczby pozostałych uchybień, przekłamań bądź niedociągnięć, rozprawa pozostaje przedsięwzięciem ambitnym i taki jej wymiar należy bez wątpienia docenić. Porusza zagadnienia ważkie operując na językowym i historycznym materiale trudnym, niekiedy o nieustalonej postaci edycyjnej. Korzysta i odwołuje się do współczesnej myśli krytycznej i na ogół sprawnie buduje i posługuje się aparatem krytycznym w postaci przypisów i odniesień do źródeł. Na uwagę zasługują zamieszczone w Rozprawie zestawienia i tabele, które uznać trzeba za niewątpliwą próbę wprowadzenia instrumentarium porządkującego niełatwy materiał językowy i koncepcyjny.

Konkluzja:
W swojej poprawionej postaci Rozprawa jest dziełem wartościowym, które w pełni przyjmuję uznając, że spełnia wymogi Ustawy. Wnioskuję o dopuszczenie Autorki do dalszego etapu przewodu doktorskiego.